

УДК 339.56

Конкурентоспроможність України на світовому ринку ІТ-послуг в умовах глобалізації

Севрук І.М.

кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри міжнародних економічних відносин
Київського національного торговельно-економічного університету

Рупчева А.О.

студентка
Київського національного торговельно-економічного університету

Статтю присвячено дослідженню конкурентоспроможності України на світовому ринку інформаційних технологій в умовах глобалізації. Проаналізовано сучасний стан зовнішньої торгівлі України ІТ-послугами. Визначено конкурентні переваги України на міжнародному ринку інформаційних технологій. Обґрунтовано шляхи підвищення конкурентоспроможності України на світовому ринку ІТ-послуг.

Ключові слова: конкурентоспроможність, інформаційні технології, світовий ринок, ІТ-послуги, індекс конкурентності, коефіцієнт ефективності експорту.

Севрук И.Н., Рупчева А.О. КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ УКРАИНЫ НА МИРОВОМ РЫНКЕ ИТ-УСЛУГ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

Статья посвящена исследованию конкурентоспособности Украины на мировом рынке информационных технологий в условиях глобализации. Проанализировано современное состояние внешней торговли Украины ИТ-услугами. Определены конкурентные преимущества Украины на международном рынке информационных технологий. Обоснованы пути повышения конкурентоспособности Украины на мировом рынке ИТ-услуг.

Ключевые слова: конкурентоспособность, информационные технологии, мировой рынок, ИТ-услуги, индекс конкурентности, коэффициент эффективности экспорта.

Sevruk I.M., Rupcheva A.O. COMPETITIVENESS OF UKRAINE IN THE WORLD MARKET OF IT SERVICES IN CONDITIONS OF GLOBALIZATION

The article is devoted to the research of Ukraine's competitiveness in the world market of information technologies in the conditions of globalization. The current state of Ukraine's foreign trade in IT services is analyzed. The competitive advantages of Ukraine in the international information technology market are determined. The ways to increase the competitiveness of Ukraine in the world market of IT services are substantiated.

Keywords: competitiveness, information technology, world market, IT services, competitiveness index, export efficiency rate.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У сучасних умовах розвитку світової економіки та інтенсифікації глобалізаційних процесів вагомим значення набуває питання конкурентоспроможності країн, залучених у світогосподарські процеси. Сталий розвиток економіки будь-якої країни передбачає наявність державної політики забезпечення високого рівня міжнародної конкурентоспроможності задля підвищення якості життя населення. Світова фінансова криза зробила фундаментальні корективи у функціонування міжнародної економіки, проте світовий досвід довів, що розвинена ринкова і галузева структура, ділова активність підприємців, наявність кваліфікованих фахівців та наукового потенціалу є вирішальними умовами досягнення високого рівня конкурентоспроможності як галузі, так і країни загалом.

У сучасному світі розвиток інформаційних технологій динамічно інтегрується в усі галузі світової економіки, безпосередньо впливаючи на формування стійких конкурентних позицій. Для України ІТ-сфера має особливе значення, оскільки взаємний вплив ІТ-сфери та інших економічних галузей у зовнішньому середовищі відбувається у транснаціональному масштабі. Отже, проблема посилення національних позицій конкурентоспроможності на світовому ринку ІТ-послуг є надзвичайно важливою [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти досліджуваної теми знайшли своє відображення у працях таких науковців, як: Р.О. Винничук [1], Н.А. Казакова [2], Т.М. Мельник [3], В.М. Новіков [4], С.В. Поперешняк [5], І.В. Проценко [6], Т.В. Склярчук [1], А.В. Ста-

вицька [7] та ін. Більшість дослідників акцентує увагу на важливості ІТ-сфери для економіки України в контексті світових інтеграційних процесів, а також досліджує загальні тенденції розвитку світового ринку інформаційних технологій. Однак питання посилення конкурентоспроможності ІТ-сфери України на міжнародній арені потребує детальнішого вивчення.

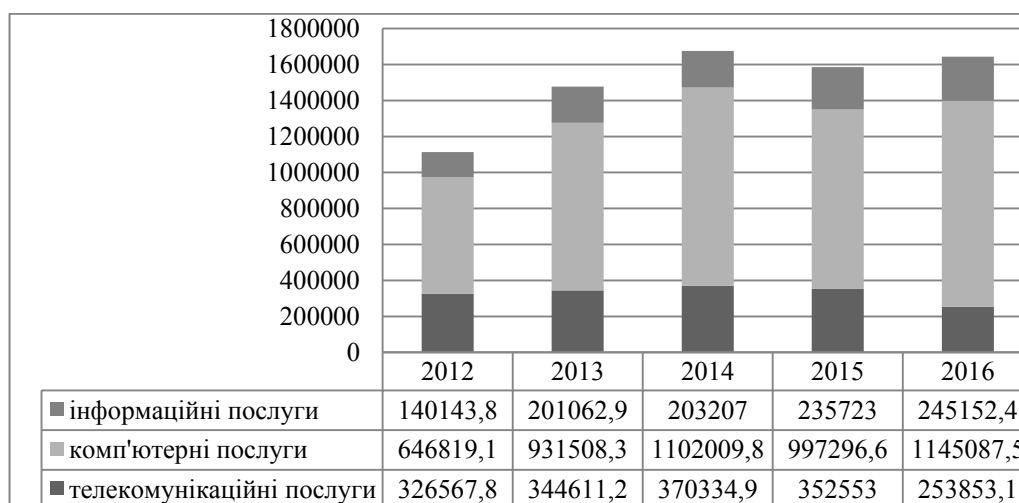
Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є аналіз конкурентоспроможності України на світовому ринку ІТ-послуг у сучасних умовах, визначення конкурентних переваг та окреслення перспектив щодо посилення вітчизняних позицій у глобальному інформаційному просторі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно з IDC, ринок ІТ включає сукупність сегментів ІТ-обладнання, програмного забезпечення і ІТ-послуг. До сегменту ІТ-обладнання належать: комп'ютерні системи, у тому числі сервери, персональні комп'ютери та планшети; периферійні пристрої, у тому числі друківані пристрої й комп'ютерні монітори; системи зберігання даних, у тому числі дискові і стрічкові системи зберігання; телекомунікаційне обладнання, у тому числі обладнання підприємств, обладнання постачальників телекомунікаційних послуг, смартфони і мобільні телефони. Сегмент програмного забезпечення включає комерційне програмне забезпечення, у тому числі системне інфраструктурне, засоби розроблення додатків, а також самі додатки. До сегменту ІТ-послуг належать послуги з планування, впровадження, операційного управління, підтримки та навчання [8].

За даними Державної служби статистики України [9], частка експорту ІТ-послуг у сукупності всіх видів послуг в Україні продовжує зростати з кожним роком – від 7,9% у 2012 р. до 16,7% у 2016 р. Найбільших обсягів вітчизняний експорт досягав у 2014 р. – \$1,7 млрд. (приріст – 13,4%). Найбільшу частку експорту стабільно становлять саме комп'ютерні послуги. Станом на 2015–2016 рр. спостерігається скорочення експорту ІТ-послуг порівняно з 2014 р. (рис. 1). Головними причинами падіння експорту є зменшення попиту на українську продукцію через внутрішньоекономічну кризу, зростання собівартості української продукції тощо.

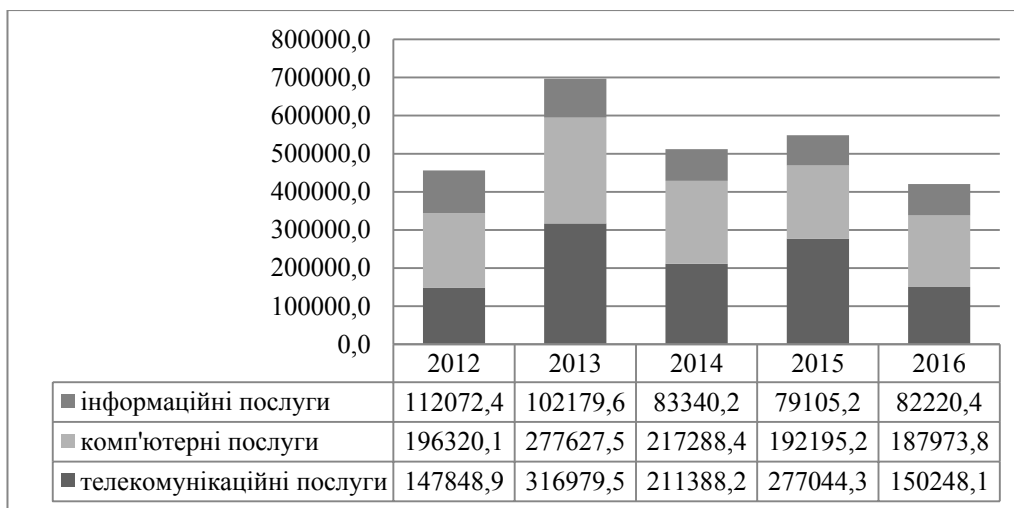
Динаміка імпорту ІТ-послуг демонструє неоднорідну тенденцію з підвищенням у 2013 р. (\$696,7 млн.) та в 2015 р. (\$548,3 млн.) і зниженням у 2012 р. (\$456,2 млн.) та в 2016 р. (\$420,4 млн.) [9]. У структурі імпорту перевагу мають комп'ютерні та телекомунікаційні послуги (рис. 2). Ключовою причиною скорочення потоків імпорту в Україні є девальвація національної валюти, що призвела до зростання цін на імпортовані товари. Частка імпорту ІТ-послуг в Україні є меншою, ніж експорту, і станом на 2016 р. становила 7,9% від сукупної вартості імпорту послуг.

Аналіз географічної структури зовнішньої торгівлі України ІТ-послугами показав, що провідними імпортерами вітчизняних ІТ-послуг є РФ, Велика Британія та Швейцарія, тоді як Україна закуповує ІТ-послуги переважно у США, РФ та Швейцарії [10]. Для детальнішого дослідження ступеня збалансованості зовнішньої торгівлі ІТ-послугами розрахуємо коефіцієнт покриття імпорту експортом

Рис. 1. Динаміка обсягів експорту ІТ-послуг в Україні за 2012–2016 рр., тис. дол. США

Джерело: побудовано за даними [9]

Рис. 2. Динаміка обсягів імпорту ІТ-послуг в Україні за 2012–2016 рр., тис. дол. США

Джерело: побудовано за даними [9]

(рис. 3). Оскільки його значення за досліджуваний період становить більше 100%, то імпорт повністю забезпечується експортом (зауважимо, що це можливо лише за позитивного сальдо торговельного балансу).

Результати розрахунків та характер динаміки індексів конкурентності свідчать про посилення позицій України в міжнародній торгівлі ІТ-послугами. Це пов'язано передусім із тим, що відбувається торгівля високотехнологічними послугами, про що свідчать стабільно високі рівні збалансованості експортно-імпортних потоків. Попри високий рівень збалансованості зовнішньої торгівлі ІТ-послугами (у 2012 р. індекс покриття імпорту експортом становив 244,1%) Україна втрачає свої позиції на ринку телекомунікаційних (індекс конкурентності – 91,6%) та інформаційних (індекс конкурентності – 58,2%) послуг. Індекс конкурентності телекомунікаційних послуг зменшився з 91,6% у 2012 р. до 49,2% у 2013 р., що, відповідно, викликало зниження загального рівня конкурентності ІТ-послуг у 2013 р. Знижується конкурентність послуг у сфері телекомунікацій і в 2015 р. Найкращі показники індексу конкурентності (як і експорту ІТ-послуг) демонструє 2014 р. із загальним індексом конкурентності 154,4%.

Відносні переваги України в міжнародній торгівлі ІТ-послугами можна простежити за даними табл. 1.

Дослідження стану конкурентоспроможності України на світовому ринку ІТ-послуг потребує також розрахунку та аналізу коефіцієнта ефективності експорту країни, який відображає відносну величину виручки на

душу населення від кожного експортованого відсотка ВВП порівняно із середньосвітовою величиною, прийнятою за 100% [6, с. 23]. Взявши для порівняння США, РФ та Швейцарію як провідні країни – імпортери вітчизняних ІТ-послуг, цей показник демонструє в Україні низький рівень ефективності експорту ІТ-послуг і становить 0,069%, тоді як ефективність експорту ІТ-послуг у США - 38,984%, Швейцарії - 21,192%, РФ - 0,713% (табл. 2).

Проаналізуємо результати розрахунку коефіцієнта компаративної (виявленої відносної) переваги країни за товарною групою. Саме цей показник відображає, чи має країна відносну перевагу в експорті окремої товарної групи, чи даною перевагою користуються її партнери [3, с. 16]. Серед усіх видів послуг, що присутні в структурі експорту України, послуги у сфері телекомунікації, комп'ютерні та інформаційні послуги займають п'яте місце серед коефіцієнтів компаративної переваги ($K=0,747$) після послуг із переробки матеріальних ресурсів ($K=4,742$), роялті та інших послуг, пов'язаних із використанням інтелектуальної власності ($K=3,893$), послуг із будівництва ($K=1,229$) та транспортних послуг ($K=1,062$).

За оцінками експертів [1, с. 6], українські ІТ-фахівці мають на міжнародному ринку вагомі конкурентні переваги, зокрема:

- ціновий фактор (вартість послуг програмістів в Україні є співмірною з такою в Індії й у сім разів менша за послуги американських спеціалістів, при цьому розцінки програмістів зі Східної Європи наближаються до середньоєвропейського рівня);

- широкий спектр та високий рівень технологічних компетенцій, що дає змогу гнучко реалізовувати ІТ-проекти підвищеної складності (на порядок вищі, ніж китайські або індійські);
- власні дослідження і розробки, а також матеріально-технічна база для реалізації складних наукоємних проектів, гнучкість

у використанні, розподілі та взаємозаміні ресурсів;

- культурна та географічна близькість до Європи.

За даними компанії "GlobalLogic Україна" [11], основними загрозами для ІТ-індустрії виступають такі фактори:

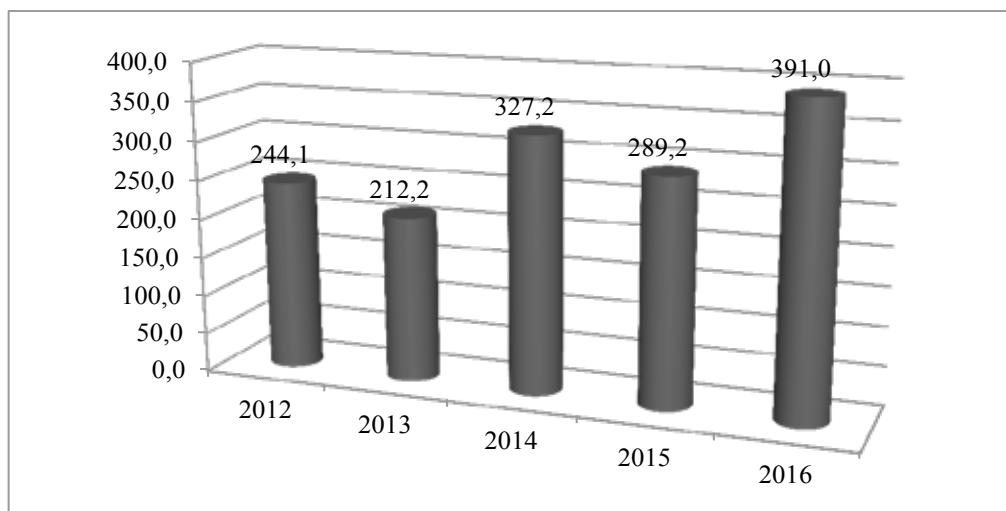

Рис. 3. Коефіцієнт покриття імпорту експортом ІТ-послуг за 2012–2016 рр.

Джерело: побудовано за даними [9]

Таблиця 1

Індекс конкурентності зовнішньої торгівлі України ІТ-послугами, %

Показник	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
Послуги у сфері телекомунікації, комп'ютерні та інформаційні послуги, у тому числі:	108,6	86,9	154,4	88,4	135,2
телекомунікаційні послуги	91,6	49,2	161,1	72,6	132,8
комп'ютерні послуги	152,9	101,8	151,2	102,3	117,4
інформаційні послуги	58,2	157,4	123,9	122,2	100,1

Джерело: розраховано на основі [9]

Таблиця 2

Коефіцієнти ефективності експорту ІТ-послуг (станом на 01.01.2017)

Країна	Експорт ІТ-послуг, млн. дол. США	Світовий експорт ІТ-послуг, млн. дол. США	Чисельність населення, млн. осіб	Населення світу, млн. осіб	ВВП країни, млн. дол. США	ВВП світу, млн. дол. США	Коефіцієнт ефективності експорту ІТ-послуг країни, %
Україна	1644,09	481635,58	42,76	7 466,96	88940	76 349 410	0,069
США	37262,00		325,95		16 793 967		38,984
РФ	3936,58		143,96		1 283 542		0,713
Швейцарія	13202,41		8,44		667 109		21,192

Джерело: розраховано на основі [9; 10]

– незахищеність прав інтелектуальної власності (відповідно до Звіту про глобальну конкурентоспроможність за 2015–2016 рр., Україна займає 130-е місце за рівнем захисту інтелектуальної власності зі 140 країн [12];

– нестабільні умови ведення бізнесу;

– недосконалість регуляторної та фіскальної політики;

– низькі темпи розвитку технічної освіти. За період 2000–2015 рр. індекс ВВП професійної освіти демонстрував негативну динаміку, індекс зниження кількості закладів ПТНЗ за цей термін дорівнював 0,82, випускників – 0,62 [4, с. 129]. До того ж програма навчальних закладів зовсім не пристосована до вимог сучасного бізнесу, і, маючи досить сильні знання в академічних дисциплінах, випускники не мають досвіду у веденні реальних проєктів [5, с. 128];

– зниження конкурентоздатності України через збільшення податкового навантаження. Відповідно до опублікованого дослідження Всесвітнього економічного форуму, Україна за Індексом глобальної конкурентоспроможності 2015–2016 рр. посіла 79-е місце зі 140 країн світу, втративши за рік три позиції, отримавши 121-е місце за впливом оподаткування на стимул до роботи [12];

– міграція висококваліфікованих спеціалістів за кордон та перенесення бізнесу з України до інших країн. Відсутність середовища для розгортання виробництва програмного забезпечення в Україні, низька заробітна платня програмістів та розробників програмного забезпечення, а також до останнього часу високий попит на послуги спеціалістів у галузі інформаційних технологій за кордоном призвели до міграції кращих спеціалістів за кордон. Як наслідок, українська індустрія інформаційних технологій щороку втрачає від 2,7 до 5 тис. спеціалістів у цій сфері, у тому числі й спеціалістів із програмного забезпечення [5, с. 129].

Першочерговим завданням у контексті національної стратегії розвитку сфери ІТ в Україні повинно стати підвищення конкурентоспроможності даної галузі, що може бути досягнуто такими кроками:

1) збільшення підготовки ІТ-фахівців необхідно перш за все в тих регіонах, де планується швидке і значне зростання нових робочих місць в ІТ-галузі (Київ, Харків, Львів, Дніпро та Одеса, тобто в де-факто сформованих ІТ-кластерах). Здійснювати розвиток системи прискореного перенавчання на основі раніше отриманої вищої освіти для отримання нової кваліфікації в ІТ [2, с. 47];

2) більш вагома підтримка ринку ІТ із боку держави, зокрема уряду, за рахунок уведення соціальних та податкових пільг українським ІТ-компаніям та користувачам ІТ-послуг;

3) розширення пропозиції ІТ-продуктів та послуг для підприємств України та зменшення їхньої вартості [7, с. 41];

4) формування національної стратегії, міжнародної і внутрішньої політики, сприятливої законодавчої, суспільної, економічної атмосфери у сфері використання інформаційних технологій;

5) забезпечення потенційної можливості технологічного доступу населення до інформаційних, комп'ютерних технологій за рахунок об'єднання зусиль державного та приватного секторів економіки щодо розвитку інформаційної інфраструктури;

6) сприяння збільшенню і розповсюдженню кількості послуг населенню і бізнесу, наданих за допомогою інформаційних комп'ютерних технологій;

7) концентрація зусиль держави і суспільства для створення загальнодоступних електронних ресурсів на підставі врахування національних, політичних, економічних, мовних, культурних та релігійних аспектів розвитку України.

Висновки з цього дослідження. Аналіз стану та тенденцій розвитку ІТ-сфери в Україні дав змогу встановити, що позитивне торговельне сальдо ІТ-послуг демонструє повне забезпечення імпорту експортом, який продовжує впевнено зростати. Зовнішня торгівля на ринку інформаційних технологій є збалансованою, а динаміка індексів конкурентності свідчить про посилення Україною власних позицій у міжнародній торгівлі ІТ-послугами.

Провідними партнерами України у зовнішній торгівлі ІТ-послугами залишаються РФ, Велика Британія, Швейцарія та США. Обґрунтування компаративних переваг України на світовому ринку ІТ-послуг дає підстави стверджувати про неоднозначність позицій нашої держави в міжнародних рейтингах, хоча за ефективністю експорт інформаційних технологій в Україні займає п'яту позицію серед інших видів послуг. Конкурентними перевагами України на світовому ринку ІТ-послуг є ціновий фактор, високий рівень технологічних компетенцій, проведення власних досліджень і розробок, а також культурна та географічна близькість до Європи. Апелюючи до зазначеного, Україна має значний потенціал до підвищення конкурентоспроможності на світовому ринку інформаційних технологій, оскільки сфера ІТ є новим напрямом економічного розвитку і має неабиякі перспективи до зростання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Винничук Р.О., Склярук Т.В. Особливості розвитку ІТ-ринку в Україні: стан та тенденції. Інститутський репозиторій Національного університету «Львівська політехніка». URL: <http://ena.lp.edu.ua> (дата звернення: 01.11.2017).
2. Ставка України на розвиток ІТ-індустрії / Н.А. Казакова, О.А. Марушева, Є.Е. Широкоград. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. 2017. Вип. 6. С. 43–49.
3. Експортний потенціал України: методологія оцінки та аналіз. Міжнародна економічна політика. 2008. № 10. 31 с. URL: <http://iepjournals.com/> (дата звернення: 01.11.2017).
4. Новіков В.М. Розвиток професійно-технічної освіти в умовах децентралізації системи управління в Україні. Демографія та соціальна економіка. 2017. № 2(30). С. 126–137.
5. Поперешняк С.В. Проблеми підготовки ІТ-спеціалістів. Система обробки інформації. 2010. Вип. 7(28). С. 127–130.
6. Проценко І.В. Базові детермінанти розвитку міжнародного ринку послуг у сучасній економіці. Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Економіка». 2014. Вип. 8(4). С. 20–26.
7. Ставицька А.В. Потенціал ринку інформаційних технологій України: реалії та перспективи. Світове господарство і міжнародні економічні відносини. Причорноморські економічні студії. 2016. Вип. 12(1). С. 39–43.
8. Офіційний сайт IDC Ukraine. URL: <http://idcukraine.com/> (дата звернення: 15.12.2017).
9. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 15.12.2017).
10. Trade statistics for international business development. URL: <http://www.trademap.org> (дата звернення: 15.12.2017).
11. Офіційний сайт GlobalLogic Україна. URL: <https://www.globallogic.com> (дата звернення: 01.11.2017).
12. Позиція України в рейтингу країн світу за індексом глобальної конкурентоспроможності 2015–2016 / Економічний дискусійний клуб. URL: <http://edclub.com.ua> (дата звернення: 01.11.2017).

REFERENCES:

1. Vynnychuk R. O., Skliaruk T. V. (2015) Osoblyvosti rozvytku IT-rynku v Ukraini: stan ta tendentsii [Specifics of Ukraine IT-market: character and therends]. Instytutskiy repozytorii Natsionalnoho universytetu "Lvivska politehnika" (electronic journal), pp. 3–8. Available at: <http://ena.lp.edu.ua> (accessed 1 November 2017).
2. Kazakova N. A., Marusheva O. A., Shyrokorad Ye. E. (2017) Stavka Ukrainy na rozvytok IT-industrii [The Ukrainian bet on IT-industry development]. Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina (electronic journal), vol. 6, pp. 43–49. Available at: <http://periodicals.karazin.ua>
3. Melnyk T. N. (2008) Eksportnyi potentsial Ukrainy: metodolohiia otsinky ta analiz [Export potential of Ukraine: methodology for evaluation and analysis]. Mizhnarodna ekonomichna polityka (electronic journal), vol. 10, 31 p. Available at: <http://iepjournals.com> (accessed 1 November 2017).
4. Novikov V. M. (2017) Rozvytok profesiino-tekhnichnoi osvity v umovakh detsentralizatsii systemy upravlinnia v Ukraini [The development of vocational education in terms of decentralization of management system of Ukraine]. Demohrafiia ta sotsialna ekonomika (electronic journal), vol. 2, no. 30, pp. 126–137.
5. Popereshniak S. V. (2010) Problemy pidhotovky IT-spetsalistiv [Problems of training IT specialists]. Systema obrobky informatsii (electronic journal), vol. 7, no. 28, pp. 127–130.
6. Protsenko I. V. (2014) Bazovi determinanty rozvytku mizhnarodnoho rynku posluh u suchasni ekonomitsi [The basic determinants of the development of the international market of services in modern economy]. Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu. Seriia "Ekonomika" (electronic journal), vol. 8, no. 4, pp. 20–26.
7. Stavytska A. V. (2016) Potentsial rynku informatsiinykh tekhnolohii Ukrainy: realii ta perspektyvy [Potential of Ukrainian IT market: realitiea and prospects]. Svitove hospodarstvo i mizhnarodni ekonomichni vidnosyny. Prychornomorski ekonomichni studii (electronic journal), vol. 12, no. 1, pp. 39–43.
8. IDC Ukraine [Electronic resource]. Available at: <http://idcukraine.com/> (accessed 15 December 2017).
9. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State statistics service of Ukraine]. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (accessed 15 December 2017).
10. Trade statistics for international business development [Electronic resource]. Available at: <http://www.trademap.org> (accessed 15 December 2017).
11. GlobalLogic Ukraine [Electronic resource]. Available at: <https://www.globallogic.com> (accessed 1 November 2017).
12. Pozytyiia Ukrainy v reitynhu krain svitu za indeksom hlobalnoi konkurentospromozhnosti 2015-2016 [The position of Ukraine in the world ranking according to the index of global competitiveness 2015–2016]. Ekonomichniy dyskusiinyi klub (electronic journal). Available at: <http://edclub.com.ua> (accessed 1 November 2017).